

Nye Erhvervelser

til

Antiksamlingen i Kjøbenhavn

af

J. L. Ussing.

Med 3 Tavler.

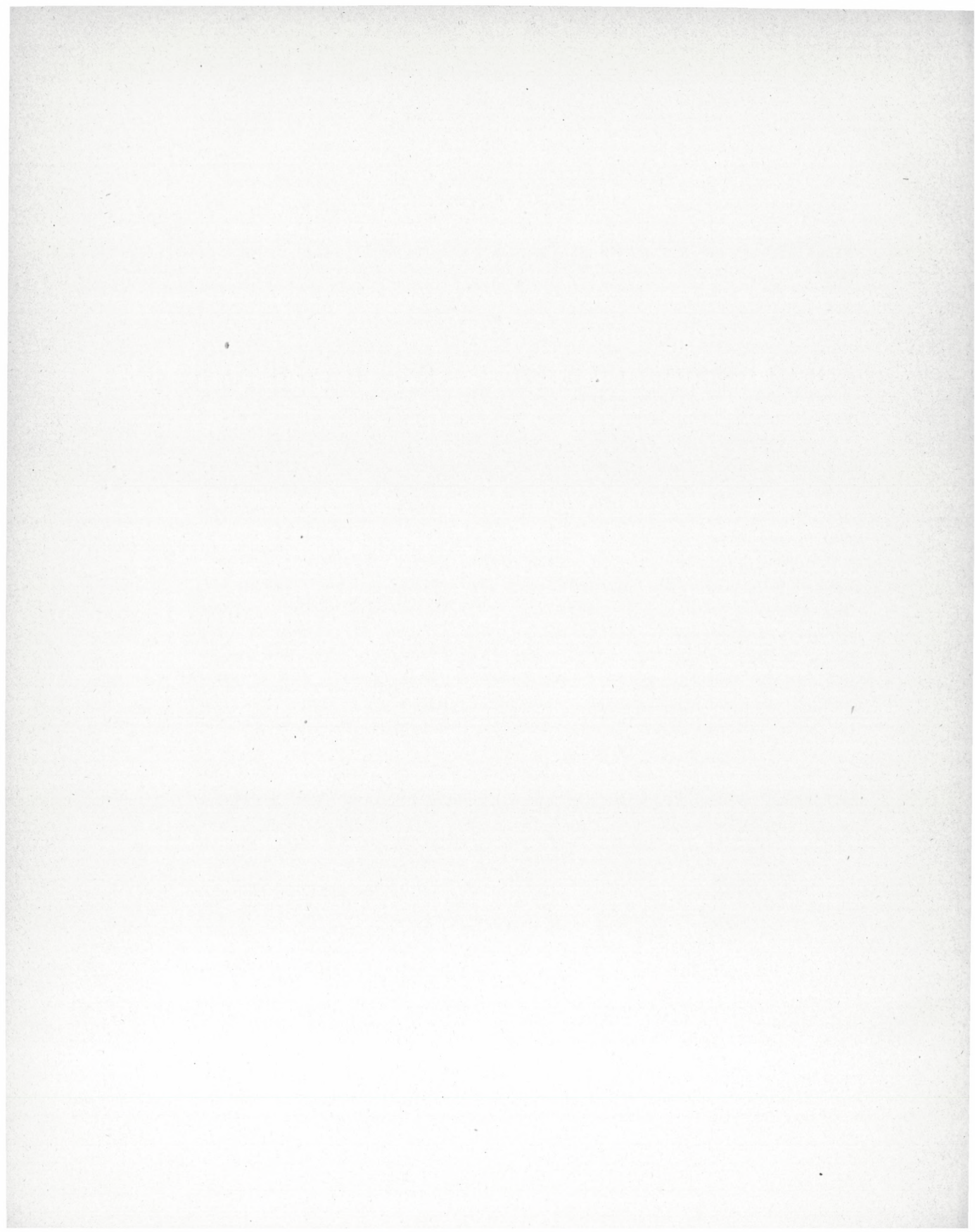
Résumé en français.

Vidensk. Selsk. Skr. 5te Række. Historisk og philosophisk Afd. 5te Bind. III.

Kjøbenhavn.

Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri.

1884.

I (Tab. I).

Et Spillebræt af brændt Ler, eller rettere Efterligning af et saadant, 0,37 M. langt, 0,12 bredt, 0,14 højt, kjøbt i Athen. Det har været meget sønderslaaet, og der mangler enkelte Stykker, men S sammensætningen og Restaurationen er fuldstændig sikker.

Den medfølgende Afbildning viser det i halv Størrelse, set ovenfra og fra Længdesiden. Det er et raat udført og tillige meget gammelt Arbejde, af gult Ler med sorte eller rettere brune Figurer bestaaende af Streger, Rosetter og Fugle, der synes at skulle være Svaner eller Ænder. De aflange Huller paa Sidestykkerne ere vel anbragte, for at det ikke skulde slaa sig under Brændingen.

Paa Brættets Overflade ser man 9 parallele fordybede Linier, paa hvis Ender langs med Brættets Sider der sidde ovale Brikker. Ved Siden af disse Linier ligge to Tærninger; en tredje har ligget midt imellem dem; den er tabt, men har efterladt sig tydeligt Spor. Man har altsaa spillet med Tærninger, og efter Udfaldet af Tærningekastet har man enten flyttet eller borttaget Brikkerne. Spillernes Antal har været to, som vi se paa alle herhen hørende Afbildninger¹⁾. Et virkeligt Spillebræt af denne Art vilde uden Tvivl være større end den foreliggende Efterligning, hvorimod Tærningerne og Brikkerne næppe have været større i Virkeligheden, og Forholdet altsaa i denne Henseende ikke er overholdt; men man maa vel vogte sig for at tro, at Originalen har haft en Højde som vore almindelige Borde. Fladen maatte da tænkes 5½ Gang forstørret og vilde faa en Længde af over 2 Mètr. Det virkelige Bræt har været ganske lavt, ligesom vi ogsaa paa alle de omtalte Afbildninger se Heltene enten sidde paa lave Stene eller sidde paa Hug i deres fulde Rustning med Skjold og Lanser. De senere Hellenerne have formodentlig foretrukket at ligge paa Jorden eller paa Tæpper ved Siden af det.

Spil med Tærninger er ældgammelt; vi kunne paavise det baade i Ægypten og i Assyrien²⁾. Grækerne kaldte Tærningerne *κύβοι*, Romerne tesseræ³⁾. De saa ud ganske

¹⁾ Det temmelig betydelige Antal gamle Vaser, hvorpaa der er afbildet to Krigere ivrig sysselsatte med et saadant Spil, ere samlede af Welcker, *Alte Denkmäler* III, S. 9—14 og 20—22, og af Overbeck, *Die Bildwerke des Thebischen und Troischen Heldenkreises* S. 310—14.

²⁾ Wilkinson, *Manners and customs of the ancient Egyptians* II, p. 424. Gerhard. *Arch. Zeit.* VII (1849) S. 68.

³⁾ Marquardt, *Römische Privatalterthümer* II, S. 426 ff.

som vore; Tallene 1 til 6 vare betegnede paa Tærningens 6 Sider med et tilsvarende Antal Prikker. Man brugte i Almindelighed tre Tærninger, se Eustath. ad Odys. *a* p. 1397, 16, Ovid. *A. A.* III, 355, Agathias i Jacobs' Anthol. Gr. IV p. 30 n. 72, 23, og særlig det Vers af Euripides, som Aristophanes anfører i Frøerne 1400: *βέβληχ' Ἀχιλλεύς δύο κύβω καὶ τέτταρα*, hvilket efter Pollux IX, 95 betyder 2 Enere og 1 Firtal. I den senere Tid brugte man to Tærninger, se Seneca de morte Claudii Slutn.: «Utraque subducto fugiebat tessera fundo». Dog er det muligt, at ogsaa dette er meget ældre, og man kunde være tilbøjelig til at tænke paa to Tærninger, naar man paa den berømte Exekias-Vase i Vatikanet¹⁾ ser Achilles og Aias spille sammen og ved dem skrevet *τέσσαρα* og *τρία* som Angivelse af, hvor mange Øjne de have slaaet, men der er ingen Nødvendighed for denne Antagelse. Forskjellig fra Tærningsspillet er det egentlige Brætspil, *πεττεία*²⁾, hvor det ligesom ved vort Dam eller Schakspil drejer sig om, hvor sindrigt man kan flytte Brikkerne og bringe sin Modstander i Forlegenhed. Ogsaa dette er ældgammelt. Man vilde vide, at Palamedes havde opfundet det; i Odysseen I, 107 spille Penelopes Bejlere med Brikker, *πεσσοῖσι*, Euripides lader Palamedes og Protesilaos gjøre ligesaa, Iphigen. i Aulis 195 ff., og paa Polygnots Billede af Underverdenen saa man Palamedes og Thersites sysselsatte paa samme Maade; hos Romerne finde vi det omtalt med Navne som *latrunculi* og *duodecim scripta*. Hertil kræves et firkantet Bræt, som er inddelt i Felter (Pollux IX, 98: *πλινθιον χώρας ἐν γράμμασι ἔχον διακεμῆνας*), men ingen Tærninger. De to Arter adskilles bestemt, saaledes hos Herodot I, 94, hvor det fortælles, at Lyderne under en Hungersnød havde opfundet Tærningsspil, Astragalspil, Boldspil og alle andre Spil med Undtagelse af Brætspil (*πλὴν πεσσῶν*)³⁾; men Tærninger og Brikker kunne ogsaa bruges paa samme Tid, som i det Vers af Sophokles, der anføres af Pollux IX, 97: *καὶ πεσσὰ πεντέγραμμα καὶ κύβων βολαί*. Intetkjønnsformen *πεσσῶν* synes at betegne Spillebrættet; altsaa et Bræt med 5 Streger paa. Jeg tænker mig disse ligesom Stregerne paa den Efterligning, vi have for os; men her er 9, og ikke 5. Brikkerne brugtes i dette Tilfælde kun til at markere Tærningekastets Udfald, altsaa paa samme Maade som man bruger Stene (*ψῆφοι*, *calculi*) paa Regnebrættet (*abacus*). Saaledes aabenbart paa den ovenfor nævnte Exekias-Vase, hvor Achilles har slaaet Fire og Aias Tre, og de nu flytte Brikkerne derefter. Hver Spiller har havt sin Farve Brikker eller Stene. Paa den nolanske Amphora i Neapel (Heydemann n. 2460) har den ene af Spillerne 5 sorte, den anden 5 hvide Brikker⁴⁾. Brikkerne kunde være af Sten, af Glas, af brændt Ler o. s. v. De havde i Almindelighed Form af en Halvkugle eller Tre-Fjerdedel-

¹⁾ Mon. d. Instit. II, tab. 22.

²⁾ Marquardt, Röm. Privatalterthümer II, S. 434.

³⁾ cf. Hesych. p. 1234 Schmidt: *διαφέρει πεττεία κυβείας, ἐν ἣ μὲν γὰρ τοὺς κύβους ἀναρρίπτουσι, ἐν δὲ τῇ πεττεία αὐτὸ μόνον τὰς ψῆφους μετακινῶσι.*

⁴⁾ Tidligere angav man urigtig 6; der er kun 5; vi have her Sophokles' Pentegram.

Kugle, saa de kunde vende den runde Overflade opad og hvile paa Fladen. Man finder dem hyppig i Gravene¹⁾, medens Spillebrætter, saa vidt vides, hidtil ikke ere fundne; de vare vel ogsaa i Regelen af Træ.

Jeg kan her ikke undlade at omtale et andet Monument, som ved første Øjekast synes at have nogen Lighed med dette. Det er den store Marmorplade fra Salamis, som Rangabé har udgivet i *Revue archéologique* III og *Antiquités Helléniques* II, pl. 19, p. 590 n. 995. Rangabé er trods de Indvendinger, der strax bleve gjorte af Letronne, Vincent og Böckh²⁾, endnu i det senere Skrift mest tilbøjelig til at antage det for et Spil (un jeu) eller et Spillebræt; men han staar ene med denne Antagelse. Det er uden Tvivl et Regnebræt, saaledes som vi vide at de Gamle brugte dem³⁾. Vi have romerske Abaci bevarede, efter det romerske Møntsystem og af en fuldkomnere Konstruktion⁴⁾. De ere af Bronze, og der regnes ikke med løse Regnestene eller Brikker paa Streger, men i Stedet for Stregerne komme dybe Render, i hvilke de anvendte Brikker kunne flyttes og skydes frem og tilbage, efter som man vil anvende dem eller ikke, men udenfor hvilke de ikke kunde komme. Den salaminske Marmorplade er et Parallelogram. Ved den ene Ende sees 5 parallelle Streger; ved den anden 11. Udenfor disse sidste, lige som ogsaa ved den ene Længdeside læses 11 Talbetegnelser: X^Ϟ H^Ϟ Δ Γ F I C T X; d. e. 1000, 500, 100, 50, 10, 5, 1 Drachme, 1, 1/2, 1/4 Obol og 1 Chalkus eller 1/8 Obol. Paa den anden Længdeside staar den samme Række, men i Begyndelsen af Rækken endnu to Tegn, T og Ϟ, d. e. en Talent og 5000 Dr. Det synes klart, at de 11 Streger svare til de 11 Talbetegnelser, og at Stenene (af den ovenfor beskrevne Form) efter deres Plads paa disse Streger fik en forskjellig Værdi. De 5 Streger paa den modsatte Side turde maaske svare til de 5 første Nominaler i den længere Talrække. Analog hermed er Afbildningen paa den under Navn af Dariosvasen bekendte Vase fra Canosa⁵⁾. Der se vi paa Bordet de Stene, hvormed der skal regnes, og der er skrevet Tegnene M Y H Δ Γ O < T, d. e. 10000, 1000, 100, 10, 5, 1, 1/2, 1/4. Tegnet O maa ifølge sin Plads betyde Enheden; det kan ikke tydes som ὀβολος, hvilket vilde være 1/6 af Drachmen, men snarere ὄλον, hvorefter saa vilde følge ἡμιόλιον og τέταρτον.

¹⁾ Se Marquardt, *Röm. Privatalterth.* II, S. 435, Anm. 3758. I vor Antiksamling findes navnlig en Del, som jeg købte i Corneto (Tarquinii).

²⁾ *Revue Archéol.* III. *Archäol. Zeit.* V (1847), S. 43 ff.

³⁾ Polyb. V, 26, 13: Ὅντως γὰρ εἰσιν οὗτοι παραπλήσιοι τοῖς τῶν ἀβακίων ψήφοις· ἐκεῖναι γὰρ κατὰ τὴν τοῦ ψηφίζοντος βούλησιν ἄρτι χαλκοῦν καὶ παραυτίκα τάλαντον ἰσχύουσιν.

⁴⁾ Marquardt, *Röm. Privatalterth.* I, S. 100 ff.

⁵⁾ Heydemann, *Vasensammlung zu Neapel* n. 3253. *Archäol. Zeit.* 1857, Taf. 103. Welcker, *Alte Denkmäler* V, Taf. 23.

2 (Tab. II).

En Sirene i smuk Stil, Terracottarelief fra Piræus. Denne vel bevarede og smukt udførte Figur er 0,155 M. høj. Den staar paa et rundt Fodstykke, og er fremstillet helt en face, foroven en smuk ung Kvinde, med helt udslaget Haar, hvoraf en Del falder ned over det nøgne Bryst, som hun slaar med de flade Hænder. Hun har store Fuglevinger, Fuglehale og de sædvanlige Fugleben; Forbindelsen imellem Menneskeformen og Fugleformen dækkes af et Klæde, der er bundet omkring Lænden i en Knude paa hendes venstre Side. Haaret har være malet eller maaske forgyldt. Grunden, hvorpaa Relieffet er anbragt, danner ingen ret Flade; den er convex, som om det var et Stykke af en Cylinder, der da vilde have havt en Diameter af omtrent 0,15 Metr. Men jeg har ondt ved at tænke mig, hvorledes et saadant cylinderformigt Kar har set ud eller hvortil det har været brugt, og kan derfor ikke tilbageholde den Formodning, at det maaske snarere har været det runde Endestykke af en aflang Kasse, hvorved jeg tænker paa en lille Barnesarkofag som den, der er afbildet i Stackelbergs Gräber der Hellenen, Taf. 8; thi til Graven fører Sirenen os uden Spørgsmaal hen, og paa en Anvendelse over Jorden kan man ikke tænke, naar man ser, hvor fortrinlig Relieffet er bevaret.

Enhver kjender Sirenerne fra Odysseens 12te Sang, 39 ff., de som

fortrylle tilhobe

Hvert et Menneskes Barn, som vover sig nær deres Bolig.
 Hvo der af Vaade sig nærmer og hører Sirenernes Stemme,
 Ham skal aldrig hans elskede Viv og uskyldige Smaabørn
 Mer omringe med Jubel og fro gjenhilsen ved Hjemkomst;
 Med deres klingende Sang Sirenerne vil ham forkogle.
 Engen af Blomster er fuld; men paa Stranden ligger en Bunke
 Smuldrende Menneskeben; al Hud er fra Benene visnet.

Man har læst, hvorledes Odysseus kun undgik denne Skjæbne ved at lade sig binde til Masten, medens hans Mandskab med Ørene tilstoppede med Vox af al Magt roede forbi de frygtelige Væsener. Dette piquante Æventyr blev gjentaget baade i Digt og Fortælling og billedlig Fremstilling¹⁾, som en af Fantasiens mest yndede Gjenstande. Denne Sangens fortryllende og bedaarende Magt, som kunde betage Tilhøreren saa fuldstændig, at han selv styrtede sig i Døden, var et yndet og ofte anvendt Billede; men i den hyppige Anvendelse deraf i den senere Oldtid staar det sørgelige Endeligt ofte kun som en Mulighed, men ingen-

¹⁾ Se Overbeck, Die Bildwerke des Thebischen und Troischen Heldenkreises S. 791 ff. Som Hovedmonumenter kunne anføres den volcentiske Vase Monum. d. Inst. I, tav. 8 og Terracottarelieffet hos Campana, Antiche opere in plastica tav. LXX.

lunde som en Nødvendighed; i Almindelighed tænkes der slet ikke derpaa, men Sirenen er kun et Billede paa den fortryllende Sang, som fornøjer og indtager¹⁾. Det er ikke nogen himmelsk og guddommelig Musik; denne personificeres i Muserne, og for at vise, hvorledes den overgaar den jordiske Tryllesang, digtede man i Analogi med Mythen om Væddestriden mellem Marsyas og Apollon en ny Mythe om en lignende Strid imellem Sirenerne og Muserne, hvori Sirenerne bleve overvundne og til Straf berøvede deres Vinger, med hvis Fjer Muserne smykkede deres Hoveder²⁾. Men for den almindelige Forestilling stod Sirenerne kun som et morsomt Billede paa Sangens lokkende Magt, og man forbandt hverken nogen Dadel eller nogen særlig Alvor dermed.

Men saaledes har det ikke altid været. I den ældre Tid var den alvorlige Side Hovedsagen, og det faldt Ingen ind at anvende Sirenerne som blotte Prydelser under Livets Gjøgler; det var alvorlige Minder om Graven og Døden, og det var i Gravene og paa Gravmonumenterne, at de havde deres Plads. Allerede Litteraturen indeholder tilstrækkelige Vidnesbyrd derom. I den antike Levnedbeskrivelse af Sophokles berettes, at der paa Digterens Grav stod en Sirene. Han var begravet i sin Fødeby, Landsbyen Kolonos, en god halv Mil udenfor Athen. Da han døde, i Begyndelsen af Aaret 406, vare Lakedæmonierne Herrer over det aabne Land udenfor Athens Mure, og Begravelsen vilde have været forbundet med stor Vanskelighed, fortalte man, hvis ikke Lakedæmoniernes Anfører i Drømme havde set Dionysos for sig, bydende ham at hædre «den nye Sirene» med al den Ære, som Skik og Brug fordrede³⁾. Ogsaa paa Isokrates' Grav stod en Sirene; den var 7 græske Alen (o: 10¹/₂ Fod) høj og stod paa en 30 Alen (45 F.) høj Søjle⁴⁾. Man saa deri en billedlig Antydning af Sangens og Talens tryllende Magt, og det er muligt, at denne Ideassociation har haft Indflydelse paa Valget af Figuren; men det er ogsaa muligt, at først de senere Slægter have lagt denne Betydning deri; thi Sirenen var fra gammel Tid af en

¹⁾ Se de talrige Forfattersteder, der citeres af Stephani i *Compte rendu de la commission archéologique de St. Pétersbourg* 1866, p. 20 ff. Herhen hører ogsaa den hyppige Anvendelse af Sirener i Ørenringe og andre Guldsmykker og paa skaarne Stene, se smstds. p. 44 ff. 1870, p. 154 ff. 1880, p. 105. Ligesaa lidt driste vi os til at tillægge Sirenerne nogen dybere Betydning paa Terracotalamperne, *Compte rendu* 1866, p. 44, 1870, p. 153, 1880, p. 104, eller paa de allerfleste af de malede Vaser, smstds. 1866, p. 36 ff., 1870, p. 146 ff., 1880, p. 103 og Taf. V, 1, for ikke at tale om de rent arkitektonisk behandlede Sirener paa Hanke af Broncekar, 1866, p. 46 o. s. v., eller om Arabeskerne paa pompejanske Vægmalerier, smstds. p. 40 o. s. v. Anderledes forholder det sig maaske med de smukke Elfenbensrelieffer af musicerende Sirener, der ere afbildede *Compte rendu* 1866, pl. I, n. 28—30, idet de have smykket en Træsarkofag og altsaa kunne have haft en sepulcral Betydning, skjøndt de vare anbragte sammen med en stor Mængde andre Billeder, hvorom vi Intet kunne sige, og vistnok vare Led i en af mange Figurer bestaaende Composition, om hvis Betydning vi ingen Anelse have. De Vaser og andre Gjenstande, der synes særlig beregnede paa at benyttes ved Gravene, omtales nedenfor.

²⁾ Se Stephani i *Compte rendu* 1866, S. 17.

³⁾ Pausan. 1, 21, 1.

⁴⁾ Plutarch. Vit. X orat. 4, 25. Smlgn. Vignetten *Compte rendu* 1866, p. 67.

almindelig Prydelse paa Gravmonumenter ikke blot for Sangere og Talere, men for Alle. I den gamle Digterinde Erinnas Epigram over Baukis (Anthol. Palat. VII, 710): *Στάλαι καὶ Σειρήνες ἐμαὶ καὶ πένθυμε χρῶσσε*, er der ikke Spor af at den Afdøde har været Digterinde, lige saa lidt som i Mnasalkas' (smstds. VII, 491): *Καθ' ὃς σ' ἀμυξάμεναι περιδάχρους αἰδ' ἐπὶ τύμβῳ Λᾶες Σειρήνων ἔσταμες εἰδάλλοι*. I dem begge er der Tale om, at der staa Sirener paa Gravmonumentet; i det sidste rive de sig i Haaret af Sorg. Betragte vi Monumenterne, bliver Sagen aldeles klar. I den af Stephani forfattede Fortegnelse over Sirener finde vi hele 34 Gravmonumenter¹⁾ fra de forskjelligste Egne af den græske og romerske Verden, og Listen voxer stadig ved nye Fund²⁾. I Spidsen staa den ufuldendte Sirene fra Samlingen i Theseet og nogle andre Marmorstatuer; derefter en stor Mængde Relieffer, hvor Sirener ere anbragte snart paa Monumentets Flade, snart som Akroterier eller midt i en Gavl. Ofte vise de Tegn paa Sorg, idet de rive sig i Haaret og slaa sig for Brystet³⁾ eller staa med Haanden under Kinden⁴⁾. Næsten ligesaa ofte forekomme Sirenerne paa Sarkofager og Askekister; Stephanis Fortegnelse tæller 25 Numere. Hertil komme endnu de smaa Terracotta-Altre fra Gravene paa Esquilinerhøjen⁵⁾, ligesom det og fortjener at nævnes, at den store Samling af Terracottafigurer fra Gravene ved Myrina, som den franske archæologiske Skole i Athen ejer, indeholder ikke faa Sirener. Endelig maa vi gjøre opmærksom paa et Par Bronzeboller fra Capua, der ere fundne med brændte Ben i. Den ene har paa Laaget 4 Ryttere og 4 Sirener⁶⁾, den anden en Hyrde med et Lam paa Skuldrene og 4 Sirener⁷⁾. Udgiferen, F. v. Duhn, kalder dem Harpyier; men disse Figurer, der omgive den fredelige Hyrde med Lammet, vise efter Afbildningen at dømme ingen som helst Glubskhed, men ikkun Sorg og Klage saavel i Ansigtets Udtryk, som i de opløftede flade Hænder. Harpyierne ere bekjendte fra Argonautersagnet som de frygtelige Væsener, der plagede den stakkels Phineus ved, hver Gang Maden blev sat frem for ham, at røve dem fra ham, indtil Boreas' Sønner forfulgte dem og dræbte dem. Ogsaa fra Odysseen kjende vi dem som Aarsag til pludselig og ubegribelig Død og Forsvinden. Det hedder om Odysseus, at, hvis han var falden i Kampen for Troja, vilde alle Achæerne have rejst ham en Gravhøj og han havde efterladt sin Søn et berømmeligt Navn; men «nu Harpyierne vejred ham bort og røved hans Hæder; Ingen ham saa eller hørte; han svandt,

1) *Compte rendu* 1866, p. 40. 1870, p. 151. 1880, p. 193.

2) Som paa Délos, se Furtwängler i *Arch. Zeit.* 1882, S. 328 og 344.

3) Stephani, *Compte rendu* 1880, p. 103. Wieseler, *Denkm. alt. Kunst II*, n. 754.

4) *Monuments grecs publiés par l'Association pour l'encouragement des études grecs en France I*, 1877, pl. 3.

5) *Monum. d. Instit. XI*, tav. Xa, n. 2, og *Annal.* 1879, tav. R, n. 2.

6) *Archäol. Zeit.* 1869, S. 35. *Annali d. Inst.* 1879, p. 136.

7) *Monum. d. Inst., XI*, tav. VI, n. 2. *Annali* 1879, p. 120.

og Jammer og Klage levede han os»¹⁾. Det var som om en Stormvind havde revet ham bort, thi med Stormvinden sammenlignes Harpyierne. Saaledes hedder det ogsaa om Pandareos' Døtre, at da de vare blevne voxne og Aphrodite gik op til Olympen for at bede Zeus om godt Ægteskab for dem, «rykked Harpyierne bort dem imens, og til de forhadte Rædselsgudinder de Pigerne gav som Terner at tjene»²⁾. Da man nu fandt det smukke gamle Gravmonument ved Xanthos i Lykien³⁾, hvor man blandt Andet saa Fugle med Kvinders Overkrop, der flyve bort med smaa Piger i deres Arme, mente man deri tydelig at se disse Væsener, der røvede Pandareos' Døtre, og Navnet blev slaaet fast; det var Harpyier, og Graven blev kaldt Harpyiegraven. Omtrent saadan vare de jo ogsaa afbildede i det formodentlig fra det 5te Aarh. efter Chr. hidrørende Vaticanerhaandskrift af Virgil⁴⁾, overensstemmende med Digterens Skildring III, 216: *virginei volucrum vultus*, d. e. Fugle med Kvindeansigt. Og dog fremkom derved ikke blot «den største Vanskelighed for Archæologerne med at skjelne imellem Sirener og Harpyier»⁵⁾, men det var i sig selv lidet troligt, at man havde plejet at afbilde saa vidt forskellige Væsener aldeles ens. Naar man læser hos Hesiodos, at Thumas ægtede Okeanos' Datter Elektra og «hun fødte den hurtige Iris og de haarfagre Harpyier, Aello og Okypete, hvis hurtige Vinger sætte dem i Stand til at følge med Vindene og med Fuglene»⁶⁾, faar man heller ikke det Indtryk, at det skulde være Fugle, men at det var vingede Kvinder. Saaledes se vi dem ogsaa afbildede paa Vaser, der fremstille Phineus-Sagnet⁷⁾, og paa en meget gammel æginetisk Vase⁸⁾ staar Navnet Ἀρπυιαί skrevet ved tre vingede Kvinder, der ile af Sted med Hænderne krummede som til at gribe voldsomt fat. Dette har altsaa været den Maade, hvorpaa man i den virkelig gamle Tid afbildede Harpyierne; de have haft hel menneskelig Form; og jeg maa give Furtwängler Ret i, at det er ikke Harpyier, men Sirener, vi se baade paa det lykiske Gravmonument og paa de enkelte Vaser, hvor man har ment at maatte give dem hint Navn⁹⁾.

¹⁾ Odyss., I, 241 f., XIV, 371 f.

²⁾ Odyss., XX, 77 f.

³⁾ Fellows, Discoveries in Lycia, 1840, p. 170. Monumenti d. Inst. IV, tav. 3.

⁴⁾ Mai, Pict. ant. Virg., tab. 46.

⁵⁾ Stephani i Compte rendu 1866, S. 33.

⁶⁾ Hesiod. Theog., 266 ff.: ἡ δ' ὠκεϊαν τέκεν Ἴριν ἠρόμοιους θ' Ἀρπυιας, Ἀελλώ τ' Ὀκυπέτην τε, αἳ ῥ' ἀνέμων προΐσσι καὶ οἰωνοῖς ἄμ' ἔπονται ὠκείης περὶ γέσσευ.

⁷⁾ Millingen, Unedited Monum., pl. 14. Stackelberg, Gräber d. Hell., Taf. 38. Monum. d. Inst. III, tav. 49.

⁸⁾ Archäol. Zeit. 1882, Taf. 9. Texten af Furtwängler, S. 202 ff.

⁹⁾ Saaledes Gerhard, Auserl. Vasenb., 107, hvor denne Fugl med Kvindeansigt flyver ovenover et Firspand. Den ser lige saa fredelig og uskyldig ud som Væsenerne paa Gravmonumentet. Disse bære Børnene i deres Arme saa kjærligt, at det er klart, det er ikke dem, der gjøre dem Fortræd; de se ikke ud som Dødens Aarsag, men som om de bare de Afdøde blidt hen til deres nye Hjem. Spørger Nogen, hvad Sirenen har at gjøre med Firspandet, kunde jeg svare med at spørge, hvad den har at gjøre med Athena Promachos paa den gamle panathenaiske Vase, der bærer Burgons Navn, Monum. d. Inst. X, pl. 48. Denkm. a. K. I, n. 91 c. Jeg kunde svare med at spørge, hvad Harpyierne have at gjøre med dette Firspand, som ikke har det mindste Frygtelige eller Morderiske ved sig

Men hvorfor satte Hellenerne Sirener paa Gravmonumenterne, og hvilken Forestilling forbandt de i den ældste Tid med disse fantastiske Skikkelser?

Det synes naturligt ved Besvarelsen af dette Spørgsmaal at gaa ud fra den ældste skriftlige Kilde, Homer, og Forsøget er gjort baade ad historisk Vej og igjennem filosofiske Betragtninger. Stephani tænker sig, idet han gaar ud fra Stedet, hvortil Sagnet er henlagt, at Sirenerne vare olditalienske Gudinder¹⁾. Og vist er det, at de gamle Hellenerne tænkte sig Odysseus' Æventyr som forvansket Historie og, da de paa deres lange Sørejser og Kolonisationstog kom til det vestlige Middelhavsbækken og det tyrrenske Hav, der søgte at gjenfinde de i de gamle Sange omtalte Steder; men Parthenope blev ikke til en Sirene, før Staden af dette Navn var anlagt, og Sirenernes Tempel paa Forbjergtet udenfor Sorrent²⁾ er ikke oprejst, før man havde udfundet, at det var der eller rettere paa de utilgængelige Skjær ved Siden af Forbjergtet, at Sirenerne havde boet. Og ligesom en uhildet historisk Betragtning maa erkjende, at Mythens Lokalisering paa Italiens Kyst tilhører en senere Tid, saaledes vilde det ogsaa være en fuldstændig Omvendning af Kulturens bekjendte Strøm, naar man tænkte sig, at Gudeforestillinger fra det barbariske Vesten skulde have udbredt sig og faaet Gyldighed over hele Hellas lige til Asiens Kyster. Hvad Hellenerne optog af fremmed Dannelse og fremmed Religion, optog de fra de mere kultiverede Egne i Østen. Snarere synes en Fordybelse i Mythens Tankeindhold at kunne føre til Maalet. Preller³⁾ kalder Sirenerne «die Musen der See, aber verlockend und verfänglich, verführerisch und tückisch, ein bildlicher Ausdruck der glatten Spiegelfläche des Meeres, unter welcher sich die Klippe oder die Sanddüne, also Schiffbruch und Tod verbirgt». Dette er en smuk Om-skrivning af Sagnet, og de, der have den Mening, at de gamle Myther ere allegoriske Gjengivelser af Naturfænomenerne, kunne maaske finde sig tilfredsstillede derved; men hvad skulde de sige, for hvem slige allegoriske Forklaringer kun ere en senere Tids Tankeexperimente? Vi kunne ikke i det homeriske Sagn om Sirenerne finde nogen tilstrækkelig Grund til, at de skulde blive et almindeligt Gravtegn. Det er et ringe Tal af Mennesker, der omkomme, fordi de have ladet sig lokke af farlige Nydelser, og i de enkelte Tilfælde, hvor Sligt er sket, er der dog ingen Grund for deres Efterlevende til netop at forevige denne Dødsarsag paa Gravmonumentet. Stephani holder sig i sin Udvikling næsten udelukkende til Prellers første Ord, at det var «Havets Muser», og stiller sig derved paa samme Standpunkt, som de senere Grækere og Romere, der ikke mere satte Sirenerne paa Gravene og ikke vidste, hvorfor deres Forfædre havde gjort det. Han fastholder den ene Side af Sagnet, men den anden, den væsentligste eller i alt Fald den, hvorpaa det her kommer an, lader han ude af Betragtning, og vi ere lige langt fra Gaadens Løsning.

¹⁾ Comptes rendus 1866, p. 11 ff.

²⁾ Strabo, I, 2, 12.

³⁾ Griechische Mythologie I, S. 382.

Der ere Vidnesbyrd nok om, at Sirenerne fra først af have staaet i Forbindelse med Døden og Graven. Medens man i Almindelighed sagde, at de vare Døtre af Acheloos¹⁾, var dette dog ikke den ældste Forestilling. Sophokles gjør dem til Døtre af den frygtelige Havgud Phorkys og lader dem synge Hades' Love²⁾, og endnu bestemtere udtrykkes deres chthoniske Charakter, naar de kaldes Jordens Døtre, som i Euripides' Helena 168 ff.³⁾:

«I vingeklædte Møer,
Jordens Døtre, kommer hid,
Sirener, til mit Klageraab
Med libyske Skalmeyer nu
Eller Hyrdefløjter; lader Eders Graad
Lyde til min bitre Jammer,
Ve til Ve og Sang til Sangen;
Ja send mig, Sørgekvadet at ledsage,
Dit Gravchor, Persephassa,
At med mine Taarer blandet,
Dybt i Dine skumle Haller,
Døde Skygger Sangen høre.

Senere Lærde forstode at forbinde dette med Angivelsen af Sirenerne som Acheloos' Døtre, idet de fortalte, at da Herakles brødes med Acheloos og rev Hornet af ham, faldt Bloddraaberne ned paa Jorden og derved fødte Jorden Sirenerne⁴⁾. Den almindelige Forestilling var, at Sirenerne boede i Hades, saaledes som Plato siger et Sted⁵⁾, at Ingen af

¹⁾ Stephani l. l., S. 15.

²⁾ Soph. Fragm. 776 Nauck: *Σειρήνας εισαφικόμην, Φόρκου κόρας θροοῦντε τοὺς Αἰδου νόμους.*

³⁾ *πτεροφόροι νεάνιδες,
παρθένοι, Χθονὸς κόραι,
Σειρήνες, εἴθ' ἐμοῖς γούοις
μόλοιτ' ἔχουσαι τὸν Λίβυον
λωτὸν ἢ σύργγας, αἰλίνοισι κακοῖς
τοῖς ἐμοῖσι σύνοχα δάκρυα,
πάθεισι πάθει, μέλεσι μέλεα,
μουσεῖά τε θρηγῆμασι ξυμφδὰ
πέμφειε Φερσέφασσα
φόνια φόνια, χάριτας ἔν' ἐπὶ δάκρυσι
παρ' ἐμέθεν ὑπὸ μέλαθρα νόχη
νέκυων ὀλομένους λάβη.*

I Christensen-Schmidts Oversættelse har jeg i Slutningen fortaget en lille Forandring, ligesom ovenfor i Wilsters Oversættelse af Odysseen.

⁴⁾ Westermann, Mythographi, p. 367, XX, 1 og 2.

⁵⁾ Plat. Kratyl., p. 403 D: *οὐδένα θεῶρο ἐθελῆσαι ἀπελθεῖν τῶν ἐκεῖθεν, οὐδὲ αὐτὰς τὰς Σειρήνας, ἀλλὰ κατακεκλήσθαι ἐκεῖνας τε καὶ τοὺς ἄλλους πάντας.*

dem, der opholde sig der, have Lyst til at komme op paa Jorden, «ej engang Sirenerne». Og det er jo ogsaa til det mørke Vesten, til Hades' umiddelbare Nærhed, at Homer hensætter dem.

Saa vidt Litteraturens Vidnesbyrd. Ville vi vide Mere, maa vi spørge Archæologien, hvis Minder ere ældre end Litteraturens. Vi have hidtil i vor Omtale af Sirenemonumenterne behandlet dem under Et uden at gjøre Forskjel paa den forskjellige Maade, hvorpaa de til forskjellig Tid ere afbildede, og dog er denne ikke ubetydelig; den græske Kunst er her, ligesom ved Kentaurene og andre sammensatte Skikkelser, først efter flere Forsøg efterhaanden naaet til den Form, vi kjende fra de senere Monumenter, som det her behandlede Terracottarelieff. Den ældste Skikkelse, hvorunder man fremstillede Sirenerne, var som Fugle med Kvindeansigt; paa Hovedet nær er hele Skikkelsen en Fugl. Saaledes se vi dem gjennemgaaende paa de gamle Vaser, hvad enten Sirenen staar alene, eller det er Odysseus' Æventyr, der er afbildet¹⁾. Saadan er ogsaa den meget gamle Sirene fra Delos, der i Museet paa Mykonos staar ved Siden af en ligeledes gammeldags Sfinx, der ligner den bekjendte fra Spata²⁾. Men denne Form tilfredsstillede ikke Grækerne. Denne Sirene havde ingen Arme, og dem behøvede hun, hvad enten hun skulde holde Lyren til at akkompagnere sin Sang³⁾ — senere ogsaa andre Instrumenter, Dobbelfløjte, Syrinx, Tamburin o. s. v. —, eller, som paa det esquilinske Gravalter⁴⁾, holde Faklerne til at tænde Baalet, eller hun, som paa det lykiske Gravmonument, skulde bære den Afdødes Sjel bort. Man nødtes da til at laane ikke blot Hovedet, men hele Overkroppen fra Mennesket, og Kunstneren har havt ikke liden Møje med at tilvejebringe en harmonisk S sammensmeltning og en naturlig Overgang fra Menneske- til Fugleformen. Paa vor Terracotta har Kunstneren, taktfuldt nok, givet hende et Klæde om Lænden.

Sirenens ældste Skikkelse, Fuglen med Kvindehoved, leder vor Tanke uvilkaarlig hen paa Ægypten. Der gjenfinde vi denne Figur saa fuldstændig, at vi ikke kunne have nogen Tvivl om, at den er overført derfra til Grækenland⁵⁾; thi de Tider ere jo forbi, da man troede, at den helleniske Kulturs Selvstændighed led noget Afbræk ved at Hellas i sin tidligste Barndom havde modtaget Indtryk og Belæring fra Orienten og Ægypten; nu er dette en anerkjendt historisk Sandhed, der ikke blot støtter sig paa de gamle Forfatteres omtvistede Vidnesbyrd, men paa den uafbrudte Række af Monumenter, der lader sig for-

¹⁾ Exempler ere anførte ovenfor. Særlig kan fremhæves Burgons panathenaiske Vase, Vasen fra Kamiros i Salzmanns Værk *Le Néropole de Kamiros*, og Vasen med Odysseus' Æventyr *Mon. d. Inst. I, 8*.

²⁾ *Mittheil. d. arch. Inst. Athen IV, Taf. 5*. Furtwängler, *Arch. Zeit.* 1882, S. 328.

³⁾ f. Ex. *Denkm. d. alt. Kunst II, n. 751*. En smuk Vase fra Kamiros findes hos Salzmann. *Compte rendu de St. Pétersbourg* 1880, pl. V, 1.

⁴⁾ *Annali dell' Inst.* 1879, R.

⁵⁾ En lignende Tanke har maaske dæmret hos v. Duhn *Annali dell' Instit.* 1879, p. 143; men den Parallel, han anfører, Lepsius' *Denkmäler Abth. IV, 29*, er noget helt Andet, idet Figuren ved en mægtig Phallos er betegnet som mandlig og bærer Amun Ras Hovedbedækning.

følge paa den ene Side over Mykenæ, paa den anden over Kypros og Rhodos. De ægyptiske Grave vise os saare hyppig denne Fugl med Kvindehoved, snart i smaa malede Træfigurer, der nu findes i ethvert Museum, snart malet paa Væggene¹⁾, snart tegnet paa de Papyrusruller, der bleve medgivne de Døde²⁾. Disse vise os den i Vignetterne over Texten snart staaende foran Gravkammeret, snart som Gjenstand for Tilbedelse, snart flyvende ned over den paa Baaren liggende Mumie bærende det saakaldte Livets Tegn. Den forestiller efter Ægyptologernes Fortolkning Sjælen, *bai* eller *ba*, der ved Døden er skilt fra sit andet Jeg, Legemet, men i Tidens Fylde atter skal forenes dermed. Det tilkommer ikke os som Uindviede at dømme om, hvorvidt denne Fortolkning er aldeles korrekt; vi underkaste os fuldstændig de Sagkyndiges Auctoritet; vi bemærke kun, at hos Grækerne er denne Forestilling i alt Fald efterhaanden bleven modificeret og tilsidst, ligesom vi have set det gik med den ydre Skikkelse, bleven helt forandret. Efter Grækernes Forestilling ligne de Afdødes Skygger ganske de Levende. Det er tro Spejlbilleder af dem, men uden Legemlighed, hvorfor de ere lette og flygtige og svæve i Luften. Derfor se vi dem ogsaa paa græske Vaser fra Kunstens bedste Tid afbildede som smaa flyvende Mennesker, men sorte som Skygger³⁾. Fugle ligne de ikke, og de synge ikke som Fugle; naar Hermes fører dem ned til Underverdenen, skribe de som Flaggermus⁴⁾. Disse Fugle med Kvindehoved ere ikke Sjælene selv, men deres Ledsagere og tjenende Aander. Paa det lykiske Gravmonument bære de de Afdøde bort; ellers se vi dem sørgende og klagende over Døden, og syngende den Bortgangnes Lov og Pris. Naar denne Sang lyder for En, da er hans sidste Time slaaet; dette siger det homeriske Sagn. Disse Væsener kunne vel siges at have hjemme i Hades, og de have deres rette Plads paa Gravmonumentet som Sørgelagens og den vemodige Erindrings Personifikation.

Endnu et Par Notitser hos gamle Forfattere fortjene at omtales, skjøndt de paa Grund af deres Ufuldstændighed ikke give os nogen virkelig Oplysning, men kun fremsætte nye Gaader. Pausanias beretter VIII, 22, 7, at der i Stymphalos bagved Artemistemplet stod nogle «Piger af Marmor med Fugleben». Stephani⁵⁾ antager dem for de stymphaliske Fugle; men disse ere aldrig afbildede anderledes end som Fugle, hvorimod de af Pausanias beskrevne Figurer ganske ligne Sirener, og vi tør ikke give dem noget andet Navn, om vi end ikke kunne gjøre rede for, hvad de have havt at gjøre der bagved Artemis-

¹⁾ Se Perrot et Chipiez, Histoire de l'art dans l'antiquité I, p. 58.

²⁾ Lepsius, Das Todtenbuch der Aegypter XV, XX, XXXII, XXXIII, XLI.

³⁾ Stackelberg, Gräber der Hellenen Taf. 48. Benndorf, Griechische u. Sicilische Vasenbilder Taf. 14, S. 33 f. og Taf. 33, S. 65.

⁴⁾ Odys. XXIV, 5 ff.

⁵⁾ Compte rendu 1866, S. 32.

templet¹⁾. Det andet Sted er hos den samme Pausanias IX, 34, 3, hvor det siges, at der i Koronea var et Heratempel med en gammel Billedstøtte af Thebæeren Pythodoros, hvor Gudinden bar Sirener paa Haanden. Her kan ikke tænkes nogen Forbindelse med Graven og Døden; snarere kunde man tænke sig, at Ægteskabets Gudinde havde haft de fortryllende Sirener paa Haanden som et Billede paa Ægteskabets Tillokkelser; men den omtalte Billedstøtte var meget gammel, og der er ingen Sandsynlighed for, at man i en meget gammel Tid har set bort fra det Sørgelige og Forfærdelige hos Sirenerne. Denne Tidsangivelse viser ogsaa, at vi ikke maa tænke paa den senere Sireneskikkelse, men paa den ældre. Det har været Fugle med Menneskehoved, og saa opstaar Spørgsmaalet om Benævnelsen Sirene er korrekt, eller om disse Figurer ikke oprindeligt have haft en videre Betydning end den, vi ovenfor have paavist.

3.

Brudstykke af et Terracottareliefforestillende den paa Bjerget udsatte Telephos, som dier Hinden. Det angives at hidrøre fra Tripolis (Tripolitza), altsaa fra Mythens egentlige Hjemstavn, Tegea. Kompositionen er bekjendt fra andre Monumenter; men man finder ikke mange, der kunne sammenlignes med dette Fragment, der viser et saadant Liv i Udførelsen og er gennemtrængt af en saadan Følelse for Bevægelsen baade i den diende Dreng og i Hinden, der slikker ham, at det hæver sig over almindeligt Haandværksarbejde.

De herhen hørende Monumenter ere samlede og behandlede af O. Jahn i Telephos und Troilos S. 57 f. og Archäologische Aufsätze S. 160 f. Det bekjendteste er Maleriet fra Herculaneum²⁾. Ovenover Gruppen af Barnet og Hinden throner en kvindelig Figur med Blomster og Frugter om Haaret og en Kurv med Frugter ved Siden, formodentlig det personificerede Arkadien. En ung Satyr med Pansfløjte og Hyrdestav titter frem over Skuldrene paa hende. Foran staar Herakles lænet paa Køllen og betragter forbavset det vidunderlige Syn. En kvindelig Figur med store Vinger viser ham Barnet; hun har ført ham derhen. Ved Siden af ham staar en Ørn og en Løve; det er vel blot Antydninger af Bjergets øde Vildhed. Kompositionen er saa ofte gjentaget, at man ikke kan tvivle paa, at et anset Kunstværk maa ligge til Grund. Helbig mente, det var et Maleri; Andre antage en Statuegruppe; vi vide, at der fandtes en saadan i Musernes Helligdom paa Helikon³⁾. I sin Helhed og oprindeligt har dette Kunstværk sikkert forestillet Herakles, som finder sin ud-

¹⁾ Der findes ikke faa lignende Gaader. Man kunde saaledes spørge: Hvad betyder det, at Sirenerne oprejse eller smykke Trefoden, *Compte rendu* 1874, Pl. II, 7?

²⁾ Mus. Borbonico IX, Tav. 50. Helbig, Wandgemälde Nr. 1143.

³⁾ Pausan. IX, 31, 2.

satte Søn; Weiszäcker¹⁾ gjør opmærksom paa, at Heraklesfiguren paa disse Billeder ofte har en påafaldende Lighed med den farnesiske Kolossalstatue, og mener, at Originalen til denne netop maa have hørt til en saadan Gruppe og hidrøre fra en pergamensk Kunstner, og det kan ikke nægtes, at vi i denne Kunstperiode finde en Lyst til at gjøre Skulpturen malerisk og gruppere Billedhuggerarbejder i landskabelige Omgivelser. Den Farnesiske Tyr har længe været kjendt; et nyt Exempel, Prometheus' Befrielse, er nylig fremdraget²⁾. Særlig interessant er det, at man finder en lignende Scene paa den pergamenske Telephosfrise³⁾. Herakles staar og betragter sin Søn, medens denne dier Dyret; saaledes forklarer man det mishandlede Relief. Men Dyret staar ikke op, og det er ingen Hind; Conze siger rigtig, det er «ein Thier aus dem Katzensgeschlechte». Det er altsaa ikke den samme Scene. Jeg er heller ikke vis paa, at Barnet dier Dyret; det kan godt være, at han kun leger med det, og at det er en Løve, saaledes som paa det Herculanske Maleri.

Paa vort lille Terracottarelief ser man til højre for Barnet Træer. Bjergskoven har været antydet ligesom Hulen paa andre Fremstillinger. Til venstre sees Herakles' Knæ, særdeles vel udført; men det er for Lidet til deraf at danne sig en Forestilling om hele Figurens Stilling.

4.

En gammel attisk Vase med sorte Figurer paa rød Grund. Det er en Dunk med smal Hals og én Hank, 0,255 høj, temmelig tyk; paa det tykkeste Sted er Omkredsen 0,46.

Det fremstillede Æmne er et, der kommer igjen paa et meget stort Antal Vaser, Paris' Dom. Naar kun forholdsvis faa af disse Vaser ere fundne i Attika, er det med Rette bemærket⁴⁾, at et meget stort Antal af de andensteds fundne Vaser utvivlsomt ogsaa ere attiske. Den, der her skal omtales, er efter sikker Angivelse funden i Attika, og baade Tegningen og Vasens lidt plumpe Form vidner om en ualmindelig Ælde. Hermes med Heroldstaven fører de 3 Gudinder frem; der er ingen Forskjel i deres Charakteristik. Hermes er skjægget og ligesaa er Paris, der staar foran ham; saaledes plejer han at fremstilles paa de ældste Vaser med sorte Figurer⁵⁾. Paris har rejst sig op for at tage imod dem, men hans høje Værdighed som Dommer over Gudinderne, antydes paa en ny og ejendommelig Maade, nemlig ved en bagved ham staaende Stol, der er lige saa gammeldags i Formen som det øvrige Billede. Snart vil han sætte sig ned for at høre dem føre deres Sag.

¹⁾ Archäol. Zeit. 1882, S. 255 ff.

²⁾ Milchhöfer, Program zum Winkelmannsfest 1883.

³⁾ Conze, Die Ergebnisse der Ausgrabungen zu Pergamon I, S. 67. Træsnit i Archäol. Zeit. 1882, S. 261.

⁴⁾ v. Duhn i Arch. Zeit. 1882, S. 268.

⁵⁾ Se Gerhard. Auserl. Vasenb. III, S. 61, Taf. CLXXII. — Ogsaa Hyakinthos havde Skjæg paa den amyklæiske Throne, Paus. III, 19, 4.

5 (Tab. III).

En attisk Lekythos, 0,28 høj, fra Kunstens bedste Dage og med særdeles omhyggelig Tegning. Lerets røde Farve er bleven sortgraa af Brand. Vasen er sammensat af flere Stykker, og nogle mangle, dog ikke Mere, end at den hele Scene viser sig tydelig. En ung Moder sidder i en Lænestol, pyntelig klædt, med sit Juvelskrin paa Skjødets, hvoraf hun tager et Halsbaand eller et lignende Smykke op. Foran hende staar en Terne med et lignende Skrin i venstre Haand; i den højre holder hun en lille hvid rund Gjenstand, som hun rækker frem og viser sin Frue. Er det et Æg, et Æble, en Kugle af Metal, eller hvad? Til Toilettet hører den næppe; thi Paaklædningen er forbi. Som Smykke synes en saadan Kugle ikke at kunne anvendes. Er det maaske kun et Legetøj for den lille Dreng, der ligger paa Gulvet ved Siden? Spørger maaske Ternens Moderen, om hun maa give ham denne skinnende Kugle, som han begjærlig rækker efter? Det er en lille Dreng. Han kan ikke gaa endnu; han kryber eller skubber sig frem paa Gulvet. Over Brystet paa ham fra den højre Skulder hænger det sædvanlige lille Baand med Amuleter; Halvmaanen er tydelig angivet¹).

Det er et elegant Hus, hvori denne dagligdags Scene foregaar. Den ioniske Peristyl angives ved en paa Vasetegnernes Vis antydet Søjle. Den siddende Kvinde er rigt paaklædt: en lang fin Chiton; over Skjødets ligger et Schawl, *ἔγχυκλον*, eller hvad man vil kalde det. Det svære, med Baand opbundne Hovedhaar hænger som sædvanlig temmelig langt ned over Panden; over Baghovedet og Nakken hænger et lille Klæde med et Mønster som Sjerner. Paa Væggen hænge et Par elegante Tøfler, *σανδάλια* eller *βλαῦται*²), samt en Flaske af den Slags, som man kalder Alabastra, hvoraf vi have mangfoldige Exemplarer tilbage, navnlig i Alabast og Ler³).

6.

En Alabastron af denne, nys omtalte Slags. Den er dekoreret med sort Tegning paa hvid Grund, og er paa en lille Enkelthed nær ganske Mage til den, der findes i Berlins Museum, og som er afbildet af Heydemann i *Archäolog. Zeitung* 1873, S. 36 D, saa at en Afbildning her synes overflødig. Tegningen viser et Palmetræ og foran dette en

¹) Se Plaut. *Epidic.* 638. Jahn i *Berichte d. Sächs. Gesellsch. d. W.* 1855, S. 42, Anm. 48.

²) Becker, *Charikles II*, S. 368.

³) Sml. mit *Skrift de nominibus vasorum* p. 70. Navnet er formodentlig orientalsk. Clericus afledte det af det arabiske *al-basrah* (אלבצרה) »opobalsamum«, se Martorelli, de theca calamaria p. 5.

Stol eller et lavt Bord¹⁾. En bevæbnet Neger gaar bort derfra, men vender sig under Gangen tilbage, som om han saa efter Nogen, der mulig kunde følge efter ham. Han har ingen Hovedbedækning; men hans Dragt er meget ejendommelig. Han har lange Ærmer og Benklæder, dekorerede med Pletter og Striber, og en kort Trøje med Frynser for neden lige som en Pantserskjorte. Over den venstre Arm har han et stort Klæde ogsaa med Frynser, hvilket han bærer paa samme Maade som kæmpende Figurer, der bruge deres Kappe som Skjold. I den højre Haand holder han paa Berlinervasen en lille Dobbelse; paa vor Vase er Vaabnet ødelagt, men det har formodentlig været en lille Dolk.

Foruden disse to Vaser kjendes endnu 3 andre lignende. Den ene, i Museet i Compiègne, har ligesom den i Berlin en Dobbelse²⁾; en anden fandt Heydemann hos Kunsthandler Barone i Neapel³⁾. Der har Negeren ingen Kappe over Armen, men holder en Bue i den udstrakte venstre Arm og en Pil i den højre; ved Siden ligger en Hjelms. Den tredje Vase, i Louvres Magaziner, ligner denne mest; Vaabnene ere de samme; men Hjelmen er utydelig og Kappen siges at ligge som et Skjærf over begge Arme⁴⁾.

De 4 af disse Vaser angives at hidrøre fra Nedreitalien; Exemplaret i Kjøbenhavn er kjøbt i Athen, hvilket dog ikke er nogen bestemt Hindring for, at ogsaa det kan være kommet fra Nedreitalien. Men der haves to andre Vaser, som vise det samme Motiv med betydelig Modifikation. De ere fundne af Salzmann i 1865 ved hans Udgravninger ved Kamiros paa Rhodos. Den ene, der findes i British Museum, er udgivet af Fröhner, Deux peintures de vases Grecs de la nécropole de Kameiros, Paris 1871; den anden, i Musée Parent, er efter Fröhner (p. 17) ganske lig med denne. Her have vi Palmetræet og Stolen eller Bordet, men den menneskelige Figur er ingen Neger, det er en Amazone med hvid Hudfarve og langt Haar ned ad Nakken. Hun har Kappe over den venstre Arm, men uden Frynser; i højre Haand har hun Dobbelsen, og et Pilekogger hænger paa Ryggen. Ogsaa Dragten ligner; men baade Pantserskjorten, eller rettere Pantseret og den nedenfor dette hængende Skjorte, og de mønstrede Ærmer og Benklæder, der her ere tværstribede, medens hist Striberne gaa paa langs, ere rigere og meget bedre udførte. De nedreitaliske Vaser vise sig som en flygtig og abbrevieret Gjengivelse af de rhodiske, men med den paafaldende Forandring, at Amazonen er bleven til en Neger eller, som Fröhner siger, en Negerinde, Noget, jeg selv er tilbøjelig til at tro, særlig paa Grund af Klæderne, — thi i de

¹⁾ Paa det nedenfor omtalte Exemplar i Compiègne er den tydelig betegnet som rund.

²⁾ Se Fröhner, Deux peintures de vases Grecs, Paris 1871 fol. p. 16.

³⁾ Se Arch. Zeit. 1873, S. 36 C.

⁴⁾ Fröhner l. l. p. 17: «Le vase représente une Ethiopienne tenant à la main gauche son arc, de l'autre sa hachette; son pantalon est identique à celui du vase de Compiègne; quant au manteau, elle le porte en écharpe sur les deux bras. Au pied du palmier, on voit, en dehors de la table à offrandes, les traces d'un objet indistinct.

mangfoldige andre Afbildninger, vi have af Negere fra Oldtiden¹⁾, ere de nøgne, — og fordi det nu viser sig, at det til Grund liggende Motiv var en Amazone.

Ligesom de store Amphorer med Indskriften $\tau\omega\nu \lambda\alpha\theta\eta\nu\eta\theta\epsilon\nu \acute{\alpha}\theta\lambda\omega\nu$ ere fabrikerede for deri at komme Olien til Sejrherrene paa de panathenæiske Lege²⁾, og med Olien ofte udførtes til fremmede Lande, saaledes ere uden Tvivl disse smaa Olie- eller Salveflasker gjorte efter Bestilling af større Handlende eller Fabrikanter til en bestemt Slags Salve eller Parfume, der er bleven solgt og forsendt i dem. Vi skjelne med Bestemthed to Fabriker, den ene formodentlig rhodisk, den anden maaske nedreitalisk, maaske attisk. De vellugtende Salver, Olier og Essentser, der spillede en saa betydelig Rolle i Oldtiden og vare en saa vigtig Handelsvare³⁾, kom fra Arabien over Phønicien og Ægypten; i Fragmenterne af de græske Komædiedigtere er ægyptisk Salve mindst lige saa hyppig omtalt som syrisk⁴⁾; men det var vel i Almindelighed Raastoffet, der udførtes derfra for saa at blive bearbejdet i græske Fabriker. Allerede i det 5te Aarh. f. Chr. udmærkede Rhodos sig i denne Henseende⁵⁾; senere kunde vi nævne andre Steder, som f. Ex. Pergamon. Man har ønsket at give selve Lerflaskerne, hvori de orientalske Parfumer solgtes, et orientalsk Præg, og har derlor dekoreret dem med en Amazone og et Palmetræ. En anden Fabrikant, der særlig solgte ægyptisk Parfume, har benyttet samme Motiv, men har gjort Amazonen til en Negerinde. Nogen anden Betydning tror jeg ikke, man bør lægge i denne Figur. Heydemann, der besynderligt nok antog Amazonen for en Mandsperson og en Neger, tænkte paa Memnon, og den brogede Dragt kunde passe ganske godt hertil ligesom paa Memnonsvasen i Kjøbenhavn⁶⁾; men Memnon fremstilles aldrig selv som Neger; han har kun Negere i sit Følge; og han er en mægtig Konge, der kommer i Spidsen for en stor Hær og som ikke kunde betegnes ved denne enkelte fattige Figur. Vilde Nogen hellere tænke paa Busiris, den frygtelige ægyptiske Konge, der ofrede de Fremmede, der kom til Landet, indtil han selv blev dræbt af Herakles, da fremstilledes han ganske vist undertiden som Neger⁷⁾; men ogsaa her mangler tilstrækkelig Charakteristik; vi se hverken den grusomme Blodmand eller hans Kamp med Herakles.

¹⁾ Se min Afhdl. «To græske Vaser i Antikkabinetet i Kjøbenhavn» S. 10. (Det Kgl. danske Vidensk. Selsk. Skrifter, 5 Række, 3 Bind, S. 204). Furtwängler, Sammlung Sabouroff, pl. 139.

²⁾ Se Indskriften Corp. Inscr. Attic. II, n. 965.

³⁾ Marquardt, Römische Privatalterthümer II, S. 362 f.

⁴⁾ F. Ex. Athen. XV, 665 c. 689 d. 690 e.

⁵⁾ Se Aristophan. Lysistrat. 944.

⁶⁾ Münzer i Vidensk. Selsk. Skrifter 1830, S. 320, Tab. 1, 2. Millingen, Uned. monum. pl. XL. Overbeck, Gallerie heroischer Bildwerke Taf. XXI, 16.

⁷⁾ Se Annali dell' Inst. 1865 tav. PQ med Helbig's Text p. 296 ff.

7 α og β .

To sorte Lerskaale med Figurer i Relief fra Cales i Campanien. Benndorf har i sine Griechische und Sicilische Vasenbilder Taf. LVI udgivet Tegninger af to saadanne, der fra Castellanis Samling ere gaaede over i British Museum. Den første af dem, vi her ville omtale, α , er næsten Mage til Benndorfs Nr. 1, men tildels bedre bevaret. Saa vel derfor som paa Grund af de enkelte Afvigelser, der her vise sig, fortjener den en fuldstændig Beskrivelse, hvorved Benndorfs hist og her vil blive berigtiget, ligesom Sammenligning med den anden Vase i vor Samling, β , vil give nye Bidrag til Forstaaelse af Figurerne og fuldstændiggjøre Forestillingerne om hele den Calenske Industri. Jeg skylder Antiksamlingens Bestyrer, Etatsraad L. Müller ikke blot Bekjendtskabet med disse to Vaser, men ogsaa en foreløbig Sammenstilling med den af Benndorf udgivne Skaal.

I Benndorfs Text S. 109 Anm. 544 findes anført de Forfattere, der tidligere have behandlet disse Calenske Reliefvaser og givet Fortegnelser over de kjendte Exemplarer. Efter Indskrifternes Charakter har det været i 3die Aarb. f. Chr. eller lidt senere, at der i Cales blomstrede en Fabrik af sorte Lerkar, der vare Efterligninger af eisellerede Metalkar (Bronce eller Sølv). De ophøjede Figurer ere trykkede med Former. Undertiden kommer den samme Figur igjen et andet Sted i Rækken saa nøjagtig, at den synes at være trykket i den samme Form; men Figurerne staa saa tæt og gribe undertiden ind i hinanden, saa det er umuligt at tænke sig en særskilt Form til hver enkelt Figur. Ved Afformningen af det til Grund liggende Metalkar — en, som vi vide, almindelig Fremgangsmaade¹⁾ — kan man have taget Formen i flere Stykker, ja endog formet hver Figur for sig; men derefter samledes disse til at danne den Hovedform, hvori Lerkarret skulde trykkes; man har da undertiden forandret Ordenen og for at udjevne Uoverensstemmelser foretaget smaa Til sætninger og Ommodelleringer.

 α .

Denne Skaal har ganske samme Form og Størrelse som Benndorfs Nr. 1. Det er en flad Skaal med en ophøjet Knub i Midten, en *φάλη ὀμφαλωτός*. Uden om denne Omphalos ligger først en Perlesnor, derefter Indskriften: $\Lambda \cdot \text{CANOLEIOS} \cdot \Lambda \cdot \text{F} \cdot \text{FECIT} \cdot \text{CALLENOS}$. Derefter en Bølgelinie og saa Relieffet med Figurerne, der følge tæt paa hinanden hele Baandet rundt; de aabne Rum, der komme frem imellem dem, udfyldes med store Rosetter, et fra de ældste malede Vaser noksom bekjendt Motiv.

Idet jeg nu gennemgaar dette Relief og sammenligner det med Benndorfs Beskrivelse af Skaalen i British Museum, skal jeg forudskikke den Bemærkning, at jeg har

¹⁾ Plin. Hist. nat. XXXIII, 157: *paruolis potoriis, e quibus ne exemplaria quidem liceret exprimere, tam opportuna iniuriæ subtilitas erat.*

anset det for naturligere at anføre Figurerne i den omvendte Orden, saa at jeg bevæger mig fra Midten til Venstre og ikke til Højre. Jeg betegner de enkelte Figurer med Tal 1—18, medens Benndorf betegner dem med Bogstaver, *a—s*. Nr. 1 hos mig svarer altsaa til *s* hos ham, 18 hos mig til *a* hos ham.

Midtpunktet danner en lille Bygning. Fire Søjler paa et firkantet Fodstykke bære et temmelig højt Tag; i Gavlen en Palmette. Er det et Tempel eller Indgangen til et Hus? Efter at have gjennemgaaet de enkelte Figurer vil man vistnok give mig Ret i, at det snarest maa være det Sidste.

1. Foran Bygningen sees en ung nøgen Mand, der kysser en beklædt Kvinde, og bagved Manden en anden mandlig Figur, der lægger sin Haand paa Siden af den første. Benndorf *s*): «Gruppe des trunkenen Dionysos oder Seilen, der von einer Mainade und einem Satyr unterstützt wird». At de to Hovedfigurer kysse hinanden, er imidlertid utvivsomt.

2. En halvnøgen vinget Figur, der slaar paa en Tambourin. Benndorf *r*) = *b*): «eine das Tambourin schlagende Bakchantin mit erhobenem Kopf und leichtem Gewandumwurf». At Figuren har Vinger, har han ikke bemærket; han har antaget dem for en flagrende Ende af Draperiet. De ere især tydelige i Gjentagelserne α 16 og β 5.

3. En lignende Figur, der blæser paa Dobbelfløjte. Benndorf *q*) = *e*; her gjentaget i 14 og β 4.

4. En nøgen ung Mand bærende et Lam paa Nakken. Benndorf *p*) = *a*): «wahrscheinlich ein Satyr, der auf den Schultern ein vierfüssiges Thier trägt». Der er Intet, der betegner ham som Satyr.

5. En nøgen mandlig Figur med Vinger og med et let Draperi omtrent som 2 og 3. Med Hænderne opløfter han højt en Vin-Amphora. Bennd. *o*) = *c*); han gjør ikke opmærksom paa at Figuren har Vinger, skjøndt disse ere tydelige nok i *o*).

6. En mandlig Figur med kort Chiton sét en face. De foran Brystet udbredte Hænder holde en Gjenstand, der her kunde synes cylinderformig (som en Cista), men i Gjentagelsen β 2 synes flad. Den tilsvarende Figur hos Benndorf, *n*) = *g*), ligesom Gjentagelsen paa denne Skaal 12, har Hænderne ganske tomme.

7. En nøgen Figur med en Kande i højre Haand, i venstre et utydeligt Kar. Bennd. *m*). Gjenfindes β 10.

8. En nøgen kvindelig Figur med Kithara. Bennd. *l*) = *d*): «eine unbekleidete Gestalt, welche im Vorwärtsschreiten sich mit erhobenem Arm nach links zurückbiegt und an der linken Seite eine grosse Kithara trägt». Gjenfindes 15 og β 3.

9. En dansende Kvindefigur i lange Klæder. Bennd. *k*): «eine langbekleidete an Kitharspieler erinnernde Figur».

10. En vinget Figur, der bærer en, som det synes, tung Kurv. Bennd. *i*); han har ikke lagt Mærke til Vingerne. Gjenfindes β 11.

11. En mandlig Figur i kort Chiton med Skjold og Spyd. Benndorf *h*), hvor en Fejl i Formen og Utydelighed i Tegningen har foranlediget følgende urigtige Beskrivelse: «eine weibliche Figur im langen Chiton, die in der Rechten Fackel oder Lanze und am linken Arme ein Schild trägt».

12, se 6. Bennd. *g*).

13. En nøgen, uden Tvivl mandlig, Figur, set fra Ryggen, med udbredte Arme og, som det synes, dansende; i Gjentagelsen β 14 har han Cymbler eller Bækkener i Hænderne; over Ryggen, fra højre Skulder under venstre Arm, et bredt Baand. Benndorf *f*) betegner dette som «einen undeutlichen köcherartigen Gegenstand».

14 = 3. Bennd. *e*).

15 = 8. Bennd. *d*).

Medens Rækken hidtil har været ganske den samme i begge Skaaler, indtræder nu en Forandring, idet

16 er = 2, men Benndorfs *c*) = 15,

17 = 5, men Benndorfs *b*) = 16,

18 = 7, men Benndorfs *a*) = 4.

Benndorf betegner den hele Scene som «eine bakchische Procession». Jeg vilde paa Grund af Hovedscenen, Mand og Kvinde, der kysse hinanden, snarere tænke paa en Bryllupshøjtid, der fejres med Musik og Dans og med Bacchus' og Ceres' Gaver. Det store Antal vingede Figurer vilde som Eroter passe ved en saadan Lejlighed. Jeg kan heller ikke se nogen Beruselse i den Mand, der modtager Kysset, eller se, at den bagved staaende Figur understøtter ham, fordi han ikke kan staa sikkert, skjøndt jeg ikke kan gjøre rede for hvad han foretager sig.

β .

Den anden Vase henhører til samme Fabrik uden dog, som Indskriften viser, at være gjort af den samme Mand; den tilhører formodentlig en yngre Generation. Det er ikke en Phiale, som den første, men en Skaal med lav Fod og med to elegant snoede Hanke, der lige saa tydelig som det Øvrige vise Efterligning af Broncearbejde. Den er lidt mindre end den første; dens Diameter er 0,145, medens hin maalte 0,185. Reliefbaandet har her en Bredde af omtrent 0,03, medens det hist var 0,05. I Midten er ogsaa her en opstaaende Knub, men den er meget mindre; omkring den et Par Kredse; derefter Indskriften ∇ ·CANOΛEIO·T·F·FECIT. Udenom den en Perlesnor, og derefter Reliefbaandet, hvor de aabne Rum imellem Figureerne ere udfyldte ikke blot med Rosetter, der ere zirligere gjorte end paa α , men ogsaa med mindre Kredse og med Vindrueblade. Fremstillingen er iøvrigt ganske lignende. De fleste af Figureerne ere de samme; her komme kun 3 nye til. Den mindre Vase har kun 13 Bifigurer, medens den større havde 17.

Ogsaa her have vi altsaa i Midten den lille Søjlebygning. Foran den 1, det unge Par, Manden, der omfavnes og kysset af Kvinden ligesom paa den foregaaende Vase; Figuren bagved er utydelig; kun Hoved og Arm ere synlige; Benet mangler ganske.

2 = α 6, Figuren en face i kort Chiton.

3 Citharspillersken, = α 8.

4. Den vingede Figur med Dobbelfløjten, = α 3 og 14.

5. Tambourinslageren, α 2 og 16. Vingerne ere tydelige.

6. En nøgen Figur med udbredte Arme, over hvilke er kastet et let Klædningsstykke. I den opløftede venstre Haand en stor flad Skaal eller et Fad. Denne Figur kommer igjen nedenfor Nr. 12, men findes ikke paa Skaalen α .

7. Manden med Lammet paa Nakken, = α 4.

8. Den vingede Figur med Vinamphoren, = α 5.

9. En i lange Klæder klædt Kvinde med en tom Krater eller Bolle under venstre Arm. Figuren kommer igjen som Nr. 13, men findes ikke paa Skaalen α .

10. Figuren med Kanden i højre Haand, = α 7. Den i venstre Haand holdte Gjenstand er tydeligere; den ligner et højt cylinderformigt Kar med et halvkugleformigt Laag.

11. En nøgen vinget Figur, der bærer, som det synes, en Kurv; men denne er meget mindre end den ellers lignende α 10.

12 = 6.

13 = 9.

14 minder om α 13, men Figuren vender her ikke Ryggen til; den bevæger sig til højre, og Overkroppen sees forfra. I Stedet for det brede Skulderbaand har den to smalle Snore over Kors paa Brystet. Der er ingen Tvivl om at Figuren danser. I Hænderne holder han smaa Bækkener til at slaa imod hinanden.

Som Tillæg til de Græske og Latinske Indskrifter i Kjøbenhavn, som jeg udgav 1854 i Videnskabernes Selskabs Skrifter, 5te Række, 2det Bind, tilføjes nogle i denne Henseende lidet betydelige Forøgelser, Samlingen senere har modtaget. Det er væsentlig Gravmonumenter, og som saadanne, i kunsthistorisk Henseende, have de stor Betydning for Samlingen.

1

Gravstele for Athen. I Relief er afbildet en nøgen Yngling med Badeskrabe i Haanden. Indskrift:

ΔΩΡΟΘΕΟΣΘΟΓΝΗΤΟΣ
ΣΤΕΙΡΕΥΣ

Δωρόθεος Θούγγητος
Στειριεύς.

Uagtet Ω ligesom alt andet viser, at Stenen ikke kan være ældre end det 4de Aarhundrede, have vi dog i Faderens Navn Ο i Stedet for ΟΥ, Noget hvorpaa der som bekjendt endnu i Slutningen af Aarhundredet haves enkelte Exempler. Derimod er selve Navnets Form paafaldende. Vi kjende Formen *Θεόγγητος*, ligesaa *Θέογγις*, og *Θουγγένης* fra den Deliske Indskr. Corp. Insc. Gr. n. 2338, v. 114. Her have vi en syncoperet Form: *Θούγγης*.

2

Gravstele, ligeledes fra Athen. I Relief er afbildet en stor Vase, hvorpaa en Kriger, der tager Afsked med en gammel Mand. Begges Navne staa der:

ΣΠΕΥΣΑΝΔΡΙΔΗΣ ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ

Σπευσανδρίδης Φιλόδημος

3

Marmorvase. I Relief er afbildet en Mand, der sidder paa en Stol med Stok i Haanden, og to Kvinder staaende foran. Bag ved Manden læses

ΦΑΛΘΥΡΕΟΣ
ΦΥΘΟΙΝΟΥ
ΓΕΙΡΑΕΥΣ

Φαλθύρεος
Φυθοίνου
Πειραεύς

Det første Navn er saa besynderligt, at der sikkert maa være en Fejl deri, skjøndt det ikke lader sig læse anderledes. Jeg antager, at Stenhuggeren har sat Θ i Stedet for Ο, og at Navnet har været *Φαλούρεος*. Dette vilde minde om den thessaliske By *Φαλώρεια*; *ου* for *ω* er almindeligt i den thessaliske Dialekt, se mine *Inscriptiones ineditæ* p. 33. Ogsaa det andet Navn er vistnok fejlagtigt skrevet med Θ i Stedet for Τ; det burde være *Φυτοίνου*, eller maaske *Πυθοίνου*. Forvexling af Aspirat og Tenuis er ikke ualmindelig paa Indskrifter af privat Charakter, se Roscher i Curtius' Studien zur Griechischen u. Lateinischen Grammatik I, 2, S. 79 ff.

Ved de kvindelige Figurer staar

ΝΙΚΑΡΕΤΗ

Νικαρέτη

ΦΙΛΟΥΡΓΟΥ

Φιλούργου

ΘΥΓΑΤΗΡ

θυγάτηρ

ΚΑΛΛΙΠΠΗ ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ

Καλλιππη Καλλιμάχου

Den Første er formodentlig Hustruen, den anden en gift Datter.

4

Paa et Gravmonument fra Syrien læses

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ

Ἀπολλόδωρος

ΣΕΛΕΥΚΟΥ

Σελεύκου

ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ

Ἀντιοχεύς

5

En Stele med et raat Kapitæl. Ovenover en paa Fladen afbildet nøgen Arm, der synes at betegne Monumentet som en Votivgave, læses

ΒΑΛΒΕΙΝΑ

Βαλβείνα.

6

Stucco, hydrørende fra en Grav ved Puteoli.

N · ARELLIVS · N · L

Numerius Arellius, Numerii libertus

PRIMOGENES

Primogenes

7

En vel bevaret lille Marmorsarkofag, hvorpaa Amoriner med Vaaben ere afbildede; i Midten et Skjold, hvorpaa:

D · M

Dis manibus

SEXTIO · PF

Sextio Publii filio

CORNELIO

Cornelio

PAL · NEPTILI

Palatina Neptili-

ANO · V · \

ano. vixit annum

M · V

menses quinque.

8

Paa en Guldring læses

PRIMA
MELLVTIA

9

Paa en skaaren Sten (Sarder) sees et A med et nedhængende Lod i Midten, og Indskriften

D · SCANDILI

Endnu bemærkes, at den i min ovenfor anførte Afhandling S. 35 omtalte Broncetyr fra Mantinea nu er indlemmet i Antiksamlingen. Den, der har indhugget Indskriften, har kun gjort Brug af Meiselen og ikke havt noget cirkelrundt Instrument til O. Indskriften ser saaledes ud:

ΧΑΡΙΛΑΟΣ
ΑΧΕΛΩΟΣ

og bør læses: *Χαρίλαος Ἀχελώοι*, d. e. *Ἀχελῷφ*. Det første Navn, paa den ene Side af Tyren, er skrevet fra venstre til højre, det andet, paa den anden Side, fra højre til venstre. Den fortræffelig udførte lille Broncetyr er en Gave fra Charilaos til Acheloos, Flodernes Konge, som man kunde kalde ham efter Iliaden XXI, 194, der selv styrtede frem i denne samme Tyreskikkelse. Det er ikke den lille Flod af dette Navn, som Pausanias (VIII, 38, 9) nævner i det sydvestlige Arkadien, men den store Guddom, som alle Hellenere ofrede til efter Ephoros' Vidnesbyrd¹). Naar man betragter Mantineas fordum velsignede, nu for sømte Dalbækken, hvor Floderne, der komme ned fra de omgivende Højder, intet Afløb kunne faa, naar ikke Jorden vil aabne sig for dem med sine Gab (*καταβόθρα*), kommer man let til at sige, at denne Stads Beboere, hvis Velfærd i saa høj Grad afhang af Flodløbenes uforstyrrede Tilstand, kunde have særlig Grund til at ofre til Flodernes Konge og oprejse en Helligdom for ham.

¹) Macrob. Saturn. V, 18: τοῖς μὲν ὄν ἄλλοις ποταμοῖς οἱ πλησιόχωροι μόνον θύουσι, τὸν δὲ Ἀχελῶν μόνον πάντας ἀνθρώπους συμβέβηκε τιμᾶν.

Nouvelles acquisitions du musée d'antiquités de Copenhague

par

J. L. Ussing.

1 (pl. I demi-grandeur). Une table à jouer, ou plutôt une imitation d'une telle, achetée à Athènes. Ouvrage en terre cuite très ancien, figures noires ou brunes sur fond jaune. La surface de la table présente 9 lignes parallèles, sur les bouts desquelles se trouvent de petits objets ronds, évidemment des pions. Deux dés sont placés sur la table, et on découvre les traces du troisième; car ordinairement on se servait de trois dés. Les auteurs anciens distinguent le jeu aux dés (*κυβεία*) du jeu aux pions ou du trictrac (*πεττεία*); mais souvent, en jouant aux dés, on se servait d'une table sur laquelle on marquait les jets avec de petites pierres ou jetons. C'est ce qu'on voit sur les vases antiques qui nous montrent les deux guerriers accroupis jouant, comme Achille et Ajace sur le célèbre vase d'Exekias, Monumenti d. Instituto di corrisp. arch. II, 22. Overbeck, Die Bildwerke des Thebischen u. Troischen Heldenkreises, 310—14. C'est une table de cette espèce que nous avons ici.

2 (pl. II grandeur de l'original). Une sirène, relief en terre cuite, provenant du Pirée. Le fond convexe du relief montre qu'il a fait partie d'une caisse ronde ou plutôt ovale, peut-être d'un cerceuil d'enfant semblable à celui publié par Stackelberg, Gräber der Hellenen pl. 8; car c'est bien d'un sépulcre qu'il a été déterré. Nous savons que, dans la Grèce ancienne, on mettait souvent des représentations de sirènes sur les tombeaux, non seulement sur ceux des poètes et des orateurs, comme Sophocle et Isocrate, mais aussi sur ceux d'autres gens. La sirène était un symbole de la mort, et comme tel elle devint un attribut du tombeau, v. les épigrammes Anthol. Pal. VII, 491 et 710 et la longue liste des monuments dressée par Stephani, Compte rendu de la commission archéologique de St. Pétersbourg 1866 p. 40, 1870 p. 151, 1880 p. 193. Au nombre de ces représentations de sirènes il faut aussi compter quelques-unes qu'on appelle ordinairement des Harpyies, nommément ces oiseaux à tête de femme, représentés sur le célèbre tombeau lycien au musée britannique, qui s'envolent en portant les jeunes filles dans leur bras. Les monuments vraiment anciens — car nous ne parlons pas des peintures dans les manuscrits de Virgile — représentent les harpyies indubitables comme des femmes ailées, courant à grande hâte, les mains courbées comme des griffes pour saisir la proie,

et point comme des oiseaux à tête de femme, v. Furtwängler, *Archäolog. Zeit.* 1882 p. 202 ff, pl. 9. Millingen, *Uned. Monum.* pl. 15. *Monum. d. Instit.* III, pl. 49.

La sirène n'a pas toujours été représentée par les Grecs de la même manière; nous en pouvons suivre le développement par degrés. D'abord c'étaient simplement des oiseaux à tête de femme. Plus tard on a ajouté des bras. Il en fallait pour tenir les lyres, les flûtes ou d'autres instruments nécessaires pour accompagner le chant ravissant dont parle Homère; il en fallait pour tenir tendrement les malheureux qui viennent d'expirer, comme nous l'avons vu sur le tombeau lycien. Enfin, l'art consommé les représentait comme des femmes presque entières, ne gardant de l'oiseau que les pieds, les ailes et la queue. La difficulté de joindre le corps humain aux pieds d'oiseau a été tournée par notre artiste, qui a muni sa sirène d'une espèce de ceinture, on dirait presque d'une jupe.

La forme primitive de la sirène n'est pas née dans la Grèce; il en faut chercher l'origine dans l'Égypte. Beaucoup de siècles avant que les peuples Grecs entrent dans l'histoire, elle se trouve sur les monuments sépulcraux de l'Égypte. C'est le *ba* ou *bai*, selon les égyptologues, l'âme que la mort a séparée de son «double», le corps. Mais en adoptant cette figure étrange, il paraît que les Grecs en ont modifié la signification. Les âmes des défunts représentées sur les vases Grecs sont de petits hommes volants; ils gardent toute la forme humaine, mais ils ont perdu leur grandeur et sont devenu des ombres légères. La sirène, l'oiseau à tête de femme, doit être autre chose, non pas l'âme elle-même, mais son compagnon dans le royaume de la mort, peut-être la personification du deuil, de la plainte et la mémoire. Voilà pourquoi elle demeure chez les ombres (Platon *Cratyle* p. 403 D); voilà pourquoi celui qui entend son chant, c'est à dire la musique de ses propres funérailles, ne sera plus au nombre des vivants.

3. Fragment d'un relief en terre cuite représentant la biche allaitant le petit Tèlèphe, morceau très beau, provenant, a-t-on dit, de l'ancienne Tégée.

4. Vase attique très ancien, figures noires sur fond rouge. Le jugement de Paris. Les trois déesses sont parfaitement semblables l'une à l'autre. Mercure les conduit à Paris. Celui-ci, barbu comme à l'ordinaire dans les plus anciens monuments, est debout devant les arrivants, mais bientôt, quand le procès commencera, il prendra place sur le siège destiné au juge. La forme du siège est remarquable par son antiquité comme toute la peinture.

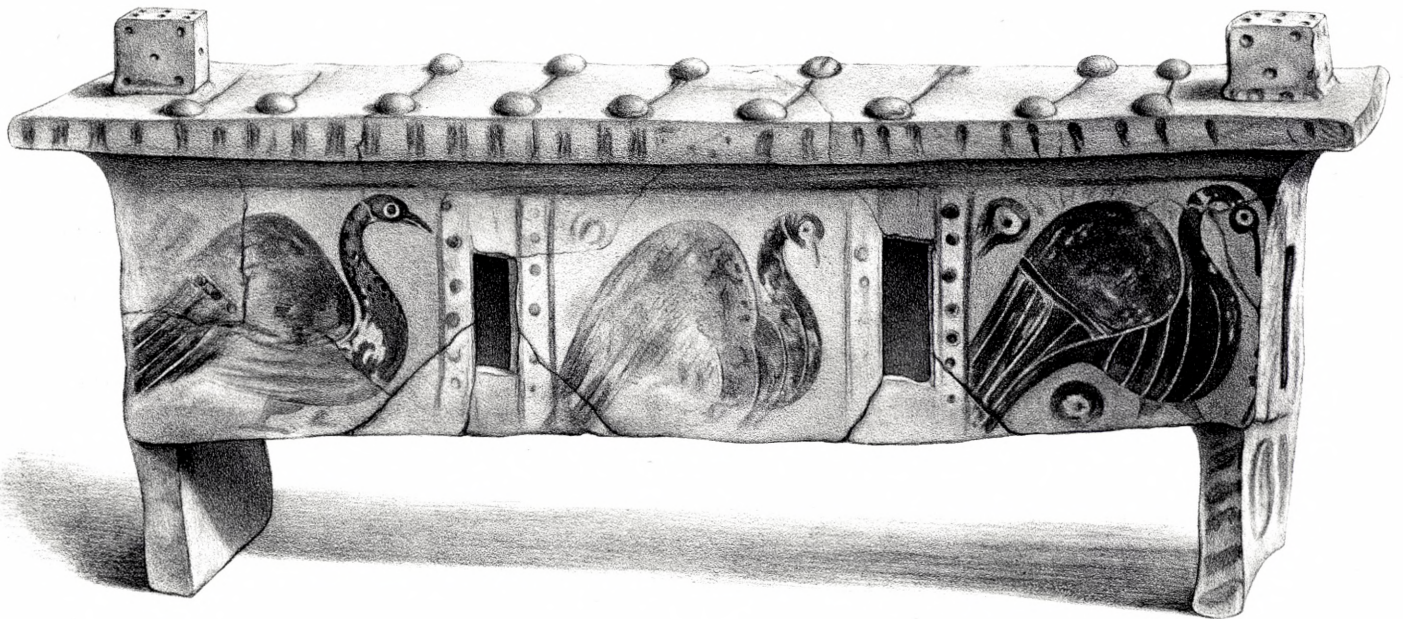
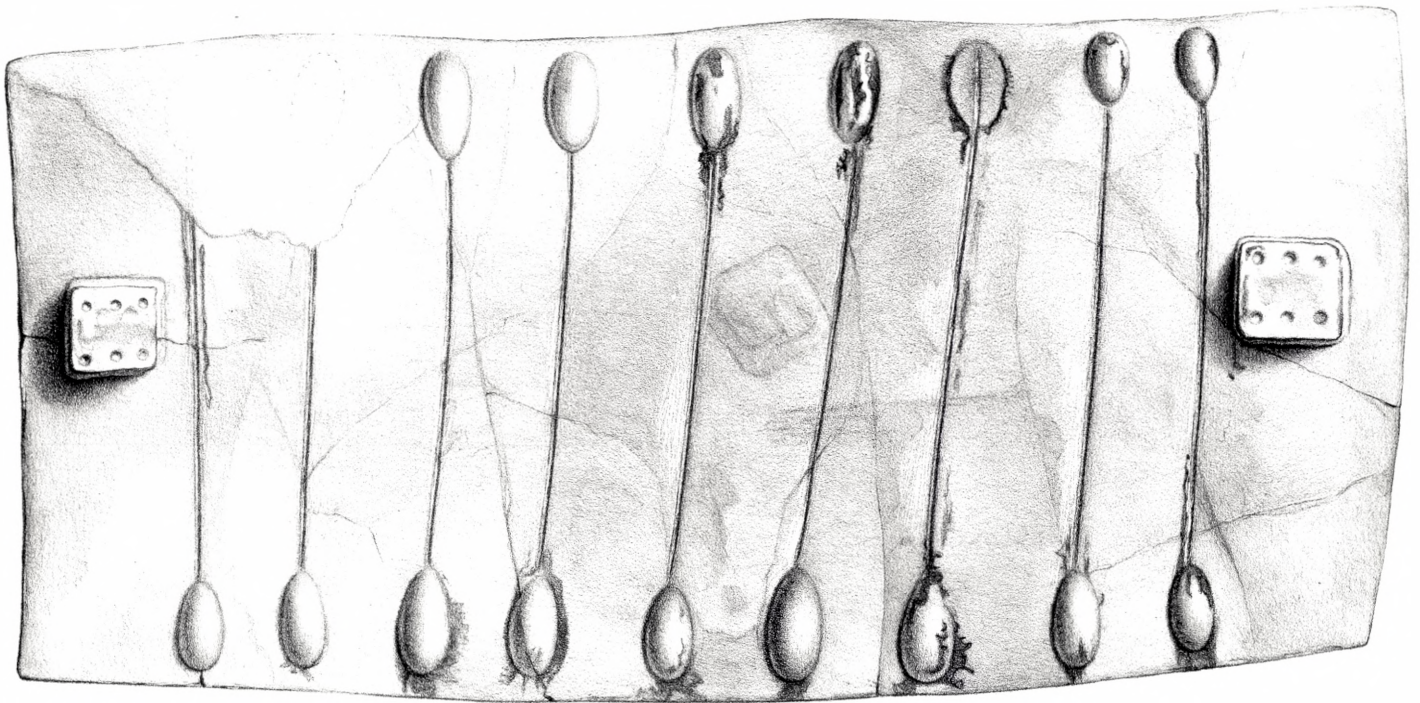
5 (pl. III). Lécythe attique d'une finesse extraordinaire du dessin. Dans une maison riche une femme élégamment vêtue est assise, s'occupant de son écriin. Une servante lui montre un objet rond de couleur blanche. Sur la terre, un petit enfant qui ne sait pas encore marcher tend les bras, désireux de la boule brillante.

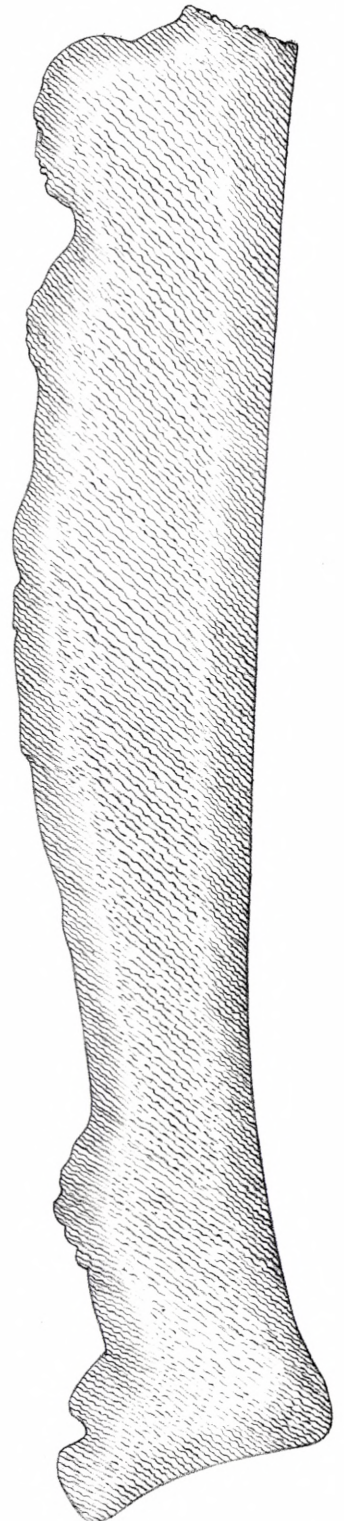
6. Alabastron à peu près parfaitement semblable à celui du musée de Berlin, publié par M. Heydemann, *Archäologische Zeitung* 1873 p. 36 D. Dessin noir sur fond blanc. On voit auprès d'un palmier un tabouret ou une table basse. Un nègre, ou plutôt une négresse, comme dit M. Fröhner, s'en éloigne en tournant la tête comme pour regarder

en arrière. La figure a la tête nue, mais elle porte de longues manches, un pantalon rayé ou moucheté et un pourpoint ressemblant à une cuirasse ou une cotte de mailles. A la main droite elle porte une arme (probablement un couteau ou poignard; sur le vase de Berlin c'est une hache); un large manteau garni de franges et jeté sur le bras gauche lui sert de bouclier. On connaît 3 autres vases semblables; un se trouve dans les magasins du Louvre, un autre à Compiègne, et un troisième a été dessiné par M. Heydemann chez M. Barone à Naples. L'exemplaire de Copenhague a été acheté à Athènes, les autres sont venus de l'Italie méridionale; mais ils appartiennent évidemment à la même fabrique. Deux autres flacons de la même grandeur et décorés de la même manière ont été trouvés à Rhodes par M. Salzmann; l'un se trouve au musée britannique, l'autre au musée Parent. Nous en devons la connaissance à M. Fröhner, Deux peintures de vases Grecs de la nécropole de Kameiros, Paris 1871 fol. Mais sur ces vases la figure humaine n'est pas un nègre, c'est une amazone au teint blanc et la nuque couverte d'une longue chevelure. L'habillement si étrange pour un nègre est le costume ordinaire des amazones; comme toute la peinture, il est dessiné avec plus de goût et de soin que sur les cinq premiers vases. Les vases Rhodiens ont évidemment fourni le modèle, que l'autre fabrique, soit Athénienne soit Italienne, a emprunté et modifié. Les fabriques Grecques pour l'extraction des essences et parfums orientaux et égyptiens faisaient faire ces flacons. On voulait que la décoration rappelât l'Orient, et on y mettait une amazone. On voulait faire mieux, et on changea l'amazone en négresse, gardant toutefois le costume de la guerrière asiatique. M. Heydemann s'est trompé en prenant l'amazone pour un nègre, et plus encore en l'appelant Memnon. Le fils de l'Aurore n'est jamais représenté en nègre.

7 α et β . Deux vases noirs de Cales dans la Campanie avec des figures en relief, imitations de vases de bronze ou d'argent. Le premier, *phiale omphalotos*, a la même grandeur, la même inscription (∇ C Δ NOLEIOS \cdot ∇ F \cdot FECIT \cdot C Δ LENOS) et, avec très peu d'exceptions, les mêmes figures que celui du musée britannique qu'a publié M. Benndorf, Griechische und Sicilische Vasenbilder pl. LVI, mais notre exemplaire paraît plus clair ou mieux conservé. Le second vase appartient à la même fabrique, mais à une génération postérieure; il porte l'inscription ∇ CANOLEIO \cdot T \cdot F \cdot FECIT. C'est une cylix avec des anses élégamment tordues. Les dimensions sont un peu moins grandes, mais la scène représentée est la même, et la plupart des figures sont les mêmes; deux ou trois seulement sont nouvelles. A l'aide de ces deux vases on peut corriger la reproduction et les indications de M. Benndorf. Le centre de la composition est une petite maison dont la façade est ornée de quatre colonnes surmontées d'un fronton. Devant cet édifice — M. Benndorf l'appelle édicule — on voit un groupe de deux ou trois personnes, que M. Benndorf appelle «Dionyse ou Silène ivre, soutenu d'une ménade et d'un satyre». C'est bien sûr que les deux personnes principales s'embrassent, mais la troisième est peu distincte dans tous les trois exemplaires; cependant, ni celle-ci ni les figures α et p ne sont caractérisées en satyres. Ajoutons que la figure h est une femme, et que les figures c , i , o , r sont ailées; il faut les appeler des Amours; M. Benndorf a pris les ailes pour des draperies flottantes. Par conséquent, nous n'y voyons pas une procession dionysiaque, mais une fête de noces.

L'appendice contient quelques inscriptions sépulcrales, provenant principalement d'Athènes. On y trouvera le facsimile d'une inscription publiée avec peu d'exactitude dans les Mémoires de l'Académie 1854 (Videnskabernes Selskabs Skrifter, 5te Række, II, p. 35). Il faut lire *Χαρίλαος Ἀχελαιοι*, c'est à dire *Ἀχελῷφ*. L'inscription est gravée, à coups de ciseau, sur un très joli taureau de bronze provenant de Mantinée. Dans cette vallée garnie de montagnes, et dont le bien-être dépend en grande partie du cours régulier des ruisseaux, on aura élevé un petit temple au roi des fleuves Acheloos, et un Grec pieux lui aura dédié ce taureau farouche, image du dieu lui-même.

Magnus Petersen del.

J. W. Tegner & Kittendorff lith. Inst.

C. Cordis lith.

